

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΟΜΗΡΟ ΜΠΕΚΕ*

Ο ποιητής Όμηρος Μπεκές (Βασταρδής)¹, Άνδριος στην καταγωγή, γεννήθηκε στην περιώνυμη συνοικία της Κωνσταντινούπολης, Ταταΰλα, τὸ 1886. Άφου ὀλοκλήρωσε τις ἐγκύκλιες σπουδές του στὰ Ψωμαθιά, σπούδασε στὴ συνέχεια γαλλικὴ καὶ ἑλληνικὴ φιλολογία στὴν Ἀνωτέρα Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῆς Πόλης Faure². Ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἔδειξε τὸ ταλέντο του στὴν ποίηση, ὅταν στὸ Γυμνάσιο ἔγραφε ἔμμετρα τὶς ἐκθέσεις του. Ἡ πρώτη ἐπίσημη ἐμφάνισή του στὰ γράμματα σημειώθηκε τὸ 1909, ὅταν διακρίθηκε σὲ δραματικὸ διαγωνισμό, ποὺ εἶχε προκηρύξει ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως³. Τὸ ἔργο του μὲ τὸν λατινικὸ τίτλο *Umana Commedia* (Ἀνθρώπινη Κωμωδία) ἔλαβε ἔπαινο καὶ δημοσιεύτηκε στὸ ὁμότιτλο περιοδικὸ τοῦ Συλλόγου τὸ 1910⁴. Οἱ κριτὲς τοῦ διαγωνισμοῦ ἐξαιτίας τῆς σχολαστικότητάς τους ἐνέπνευσαν τὸν Ὅμηρο Μπεκὲ νὰ συνθέσει τὸ πρῶτο σατιρικὸ ἐπίγραμμα του, τὸ ὁποῖο δημοσι-

* Οἱ ἐπιστολὲς αὐτὲς ὑπάρχουν στὸ Ἀρχεῖο τοῦ ποιητῆ Ὅμηρου Μπεκέ, κάτοχοι τοῦ ὁποίου εἶναι οἱ κληρονόμοι του. Τὸ ἀρχεῖο, ὕστερα ἀπὸ δική μου ταξινόμηση, ἔχει ἐκδοθεῖ στὸ μεγαλύτερο μέρος του στὸν Β' τόμο τῆς δακτυλόγραφης διδακτορικῆς διατριβῆς μου μὲ τίτλο *Ἡ παρουσία τοῦ ποιητῆ Ὅμηρου Μπεκέ (1886-1971) στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀθῆνας καὶ ὁ κύκλος τοῦ περιοδικοῦ Ὁ Λόγος (1918-1922)*. Ἀθήνα 1998, τόμοι Α'- Β'. [Στὸ ἐξῆς: Ποσάντζη, Μπεκές].

1. Αὐτὸ ἦταν τὸ πραγματικὸ ἐπώνυμο τῶν προγόνων τοῦ Ὅμηρου Μπεκέ. Γιά τὴ μετατροπὴ τοῦ ὀνόματος Βασταρδῆς σὲ Μπεκὲ βλ. Ποσάντζη, ὁ. π., τ. Α' σελ. 62.

2. Ἡ ἔως τώρα ἔρευνά μας δὲν ἔχει ἐντοπίσει τὴ συγκεκριμένη Ἀκαδημία, ποὺ λειτουργοῦσε στὴν Κων/πολὴ ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Βλ. σχετικὰ Βούλα Ποσάντζη, "Ἡ Ἑθνικὴ Σχολὴ Γλωσσῶν καὶ Ἐμπορίου τῆς Κωνσταντινούπολης 1909-1925", [στὸ ἐξῆς Ποσάντζη, ΕΣΓΕ] περ. Ἀκτὴ Λευκωσίας, τχ. 36 (1998) 443-456, καθὼς καὶ ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ ἴδιο περιοδικό. Εἰδικότερα βλ. τὴ σημείωση ἀρ. 8.

3. Ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος εἶχε προκηρύξει δραματικὸ διαγωνισμὸ τὸ 1909. Ἀπὸ τὰ δεκατέσσερα ἔργα, ποὺ εἶχαν ὑποβληθεῖ δὲν βραβεύτηκε κανένα. Τρία μόνο ἔργα πῆραν ἔπαινο, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα ἦταν καὶ ἡ *Umana Commedia* τοῦ Ὅμηρου Μπεκέ.

4. Βλ. Ὅμηρος Μπεκές, «*Umana Commedia*», περ. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, 32 (1910) 101-107.

εύτηκε στο περιοδικό *Χρονικά* το 1911⁵. Η πρώτη ποιητική συλλογή του εκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1914 με τίτλο *Ρίμες και Ρυθμοί*⁶. Η συλλογή αυτή, η οποία εξαντλήθηκε μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα από την ημέρα της κυκλοφορίας της, συμπεριελήφθη στη συγκεντρωτική έκδοση των ποιημάτων του το 1924, με τίτλο *Βιβλίο Α'*⁷.

Ο Όμηρος Μπεκές συγκαταλέγεται μεταξύ των μαλλιαρών της Πόλης⁸. Υπήρξε ένας από τους πλέον μαχόμενους δημοτικιστές, γενικός γραμματέας του Προοδευτικού Κέντρου Κωνσταντινούπολης⁹ και τακτικός συνεργάτης του δημοσιογραφικού οργάνου του *Χρονικά* (1910-1914). Το έτος 1909 διορίστηκε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Ίωακείμ Γ' καθηγητής της γαλλικής γλώσσας στη νεοσυσταθεῖσα Ἐθνική Σχολή Γλωσσῶν καὶ Ἐμπορίου, στην οποία υπηρέτησε ἕως τὸν Αὐγούστο 1922¹⁰. Το 1918 ἴδρυσε στὴν Πόλη μαζί με τὸν Γιάννη Χαλκούση τὸ περιοδικὸ *Ὁ Λόγος* (1918-1922), τὸ ὁποῖο διηύθυνε ἕως τὸ 1921, ὅποτε τὴ διεύθυνσή του ἀνέλαβε ἕνας ἄλλος γνωστὸς λόγιος τῆς Πόλης,

5. Βλ. Όμηρος Μπεκές, *Ρίμες και Ρυθμοί*, Κωνσταντινούπολις 1914, χ.έ.

6. Βλ. Όμηρος Μπεκές, «ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ. Εἰς κάποιον ἑλλανοδίκην δραματικὸν ἀγῶνα», περ. *Χρονικά* (Κων/πόλης), 2 (1911) 45. Σχετικὰ με αὐτὸ τὸ ἐπίγραμμα βλ. Βούλα Ποσάντζη, "Ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τοῦ μεζονος Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Διασποράς κατὰ τὸ πρῶτο μισό τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Οἱ ἐλάσσονες περιπτώσεις", *Proceedings of the fourth biennial conference of Greek Studies. Flinders University September 2001. Greek Research in Australia*, Adelaide 2003, σελ. 285-286. [Στὸ ἐξῆς Ποσάντζη, 2003].

7. Βλ. Όμηρος Μπεκές, *Βιβλίο Α'. Ρίμες καὶ Ρυθμοί - Τὰ Νικητήρια - Ἀνατολίτικα - Οἱ Θρίαμβοι τοῦ Λόγου - Ἡ Λιτανεία τοῦ Ἀνθρώπου - Τὸ παραμῦθι τῆς Σταχτοπαίπελης - Οἱ Ὁρές - Διάφορα*. <Ἐλευθερουδάκης>, ἐν Ἀθήναις 1924. ["Ὅλες οἱ παραπομπές κατὰ τὴν ἐκδοσὴ αὐτῇ"].

8. Βλ. σχετικὰ Σοφία Σπανούδη, "Οἱ μαλλιαροὶ τῆς Πόλης," ἐφ. *Τὰ Νέα* τῆς 12ης Ἀπριλίου 1948. Βλ. ἐπίσης Τατιάνα Σταύρου, *Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος*. Τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας τοῦ ἀλύτρωτον Ἑλληνισμῷ, Ἀθήνα 1967, σελ. 269 καὶ Β. Ποσάντζη, *Μπεκές*, σελ. 68-69.

9. Ὡς γραμματέας τοῦ Προοδευτικοῦ Κέντρου τῆς Πόλης ὁ "Ὁμ. Μπεκές ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Ἰούλιο 1913, ἐνῶ πρόεδρος του κατὰ τὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο ἦταν ὁ ἀδελφός του Παναγιώτης Μπεκές. Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Προοδευτικοῦ Κέντρου σταλμένη στὸν Ἀλέξανδρο Πάλλη στὶς 30/7/1913. Με τὴν ἐπιστολὴ αὐτή, ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τοὺς παραπάνω με τὶς ιδιότητές τους, οἱ δύο ἀδελφοὶ εὐχαριστοῦν τὸν Ἀλ. Πάλλη, γιὰ τὴν ἀποδέχτηκε τὴν ἐκλογὴ του ὡς μέλος τοῦ Κέντρου αὐτοῦ τῶν δημοτικιστῶν τῆς Πόλης. Σύμφωνα μάλιστα με τὰ ὅσα γράφουν στὴν ἐπιστολὴ, τὸν ἀναγνωρίζουν ὡς ἀρχηγό τους. Βλ. *Ἀρχεῖα Ἀλέξανδρου Πάλλη* στὸ Ε.Λ.Ι.Α., φάκελο ἀρ. 13, 1913, ἀρ. ἐπιστολῆς 3/138. Γιὰ τὸ Προοδευτικὸ Κέντρο Κωνσταντινούπολης, τὸ ὁποῖο εἶχε ἰδρυθεῖ ἀπὸ τὸν γνωστὸ διηγηματογράφου καὶ κριτικὸ, Ἀχιλλεῖα Γεωργιάδη, βλ. τὰ ἐξῆς: 1) Ἀθηνᾶ Γαϊτάνου-Γιαννίου, "Τὰ φιλολογικὰ σαλόνια τῆς Πόλης", *Νέα Ἑστία*, 44 (1948) 838-839. 2) Γιάννης Παπαχούστας, *Ὁ Φῶτης Φωτιάδης καὶ τὸ «Ἀδεσφόρο τῆς Ἑθνικῆς Γλώσσας»*. *Ἡ ἀλληλογραφία*. <ΕΛΙΑ>, Ἀθήνα 1985, σελ. 101-105.

10. Βλ. Ποσάντζη, ΕΣΓΕ, δ. π.

ὁ Λύσανδρος Πράσιнос. Τὸ περιοδικὸ ὑπηρετήσε με συνέπεια τὸν "στρατευμένο δημοτικισμό"¹¹ καὶ εἶχε συγκεντρώσει στὶς σελίδες του τοὺς ἐκλεκτότερους μαχομένους δημοτικιστὲς τῆς Πόλης, ὅπως τὸν μαθηματικὸ Σταμάτη Σταματιάδη, γνωστὸ μετὰ τὸ ψευδώνυμο Ἐλισαῖος Γιαννίδης, τὸν γιαντρὸ Φώτη Φωτιάδη, ἰδρυτὴ τοῦ ἀδερφάτου τῆς Ἐθνικῆς Γλώσσας "Ἀνάσταση"¹², τὸν λογοτέχνη καὶ γλωσσολόγο Μένιο Φιλήντα, τὸν Ἀγγελὸ Σημηριώτη, τὸν Ἀπόστολο Μαμμέλη καὶ ἀκόμη τὸν Θράσο Καστανάκη¹³. Ὁ Μπεκὲς ἐγκατέλειψε τὴν Πόλη τὸν Σεπτέμβριο 1922, ὕστερα ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ, καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου συνέχισε τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο του μετὰ ποιητικὰς συλλογὰς, λογοτεχνικὰς μεταφράσεις, διηγήματα, χρονολογήματα καὶ λογοτεχνικὰς κριτικὰς. Στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔζησε ἕως τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του (1 Φεβρουαρίου 1971), ἐξακολούθησε νὰ ἀσκεῖ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καθηγητῆ τῆς γαλλικῆς στὴ Μέση Ἐκπαίδευση¹⁴ καί, ἀφοῦ ὑπηρετήσε σὲ διάφορα γυμνάσια τῆς Ἀθήνας, συνταξιοδοτήθηκε τὸ 1957¹⁵. Στὴν Ἱστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας κατέχει ἐξέχουσα θέσιν μετὰ τῶν ποιητῶν τοῦ μεσοπολέμου καὶ ἀπὸ μερίδα κριτικῶν τοποθετεῖται ἀνάμεσα στοὺς ποιητὰς ποὺ δὲν ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ καρυωτακισμοῦ¹⁶. Ἀς σημειωθεῖ ὅτι Ὁ Λόγος ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ περιοδικά, ποὺ εἶχαν ἐξασφαλίσαι τὴν τακτικὴ συνεργασία τοῦ Κ. Καρυω-

11. Τὸ περιοδικὸ Ὁ Λόγος ὑπηρετοῦσε ὄχι μόνον τὴ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ, ἀλλὰ καὶ οἱ συντάκτες τῶν περισσότερων ἄρθρων, ποὺ ὑπερασπίζονταν τὴ δημοτικὴ, εὗρισκαν σχεδὸν πάντοτε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξυμνοῦν καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἐλευθέρου Βενιζέλου. Βλ. σχετικὰ Ποσάντζη, *Μπεκὲς*, τ. Α', σελ. 5 καὶ 176.

12. Γιὰ τὸ ἀδερφάτο τοῦ Φ. Φωτιάδη "Ἀνάσταση" βλ. Γιάννης Παπακώστας, *δ. π.*, σελ. 18.

13. Ὁ Θράσος Καστανάκης, ἔκανε τὴν πρώτη ἐμφάνισή του στὸ περιοδικὸ Ὁ Λόγος τῆς Πόλης τὸ 1918, μόλις δεκαοκτὼ ἐτῶν, μετὰ τὸ διήγημά του *Φοβισμένη Ψυχὴ*. Βλ. Ὁ Λόγος, 1(1918) 51-56.

14. Ἡ πληροφορία ἀντλεῖται ἀπὸ ἐπιστολὴν τοῦ Ὁμήρου Μπεκὲ στὸν Λύσανδρο Πράσινο στὶς 25/4/1923. Βλ. *Φάκελο Λύσανδρου Πράσινου*, 1923, ἀρ. ἐπιστολῆς 7, στὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ε.Λ.Ι.Α. Σύμφωνα μετὰ αὐτὰ ποὺ γράφει ὁ Μπεκὲς, τὸν διόρισε ὁ Γεώργιος Παπανδρέου, ὑπουργὸς τότε τῶν Ἐσωτερικῶν, μετὰ τὴ μεσολάβησιν τοῦ πρωθυπουργοῦ Νικόλαου Πλαστήρα. Ὁ Ὁμηρος Μπεκὲς ὡς θαυμαστὴς τοῦ στρατηγοῦ γιὰ τίς νίκας του κατὰ τὴ διάρκεια τῶν βαλκανικῶν πολέμων τοῦ εἶχε ἀφιερῶσαι ποίημα μετὰ τίτλο *Ὁ μαυρὸς Καβαλάρης*. Βλ. *Βιβλίον Α'. Τὰ Νικητήρια*, σελ. 84.

15. Βλ. [Ἀνυπόγραφο], "Πέθανε χθὲς ὁ ποιητὴς Ὁμηρος Μπεκὲς", ἐφ. *Τὸ Βῆμα*, τῆς 2 Φεβρουαρίου 1971.

16. Βλ. Τέλλος Ἀγρας, "Ἡ κριτικὴ τοῦ βιβλίου. (Ποιήματα: Ἀπαισιόδοξοι, σατυρικοί, ἐπαναστάτες. Μ. Ἀλεξίου: *Τοπία δίχως οὐρανὸ* - Γιάννης Ρίτσος: *Τρακτὲρ* - Γ. Λιάκος: *Ποιήματα* - Τεῦχος Ἀνθίας: *Διφασμένοι στὴν ἄβυσσο* - Γ. Κυπραῖος: *Ἀμετρα καὶ ἄρρητα*)", *Νεοελληνικὰ Γράμματα*, 1-9-1935, ἀρ. φ. 21, σελ. 11. Βλ. καὶ Ἀλέξανδρος Ἀργυρίου, "Ὁ καρυωτακισμὸς: Ἕνα φαινόμενο μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴ λογοτεχνία", περ. *Γράμματα καὶ Τέχνες*, τχ. 81 (1997) 1.

τάκη¹⁷. 'Ο Μπεκὲς ἔχει καταξιωθεῖ, ἐπίσης, ἀπὸ μερίδα κριτικῶν ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐπιγόνους τοῦ Κ. Παλαμᾶ¹⁸.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐγκατάστασή του στὴν Ἀθήνα, ἀνέπτυξε στενοὺς φιλικούς δεσμοὺς μὲ πολλοὺς γνωστοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου, ὁμογενεῖς, ἀλλὰ καὶ ξένους ἐλληνιστὲς¹⁹, ὅπως ἄλλωστε ἔκανε καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅταν ἦταν διευθυντὴς τοῦ *Λόγου*²⁰. Ἰδιαιτέρως ἀδελφικὲς σχέσεις διατηροῦσε μὲ τοὺς Κύπριους λογίους Κύπρου Χρυσάνθη, Μετῆ Νικολαΐδη, Ἀγῆ Βορεάδη, Ἀντὴ Περνάρη, Γεώργιο Μαρκίδη καὶ ἄλλους. Ἐπαιρνε θέση στὸ κυπριακὸ πρόβλημα μὲ ἄρθρα του, ποὺ δημοσιεύονταν σὲ ἐλληνικὲς καὶ κυπριακὲς ἐφημερίδες²¹. Συνεργάστηκε, ἐπίσης, μὲ τὰ γνωστὰ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ τῆς Κύπρου *Κυπριακὰ Γράμματα*, *Πνευματικὴ Κύπρος*, καὶ *Πάφος*. Ὑπῆρξε ἀκόμη τακτικὸς συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ *Ὁ Αἰώνας μας*, τὸ ὁποῖο ἐξέδιδε στὴν Ἀθήνα ὁ Μετῆς Νικολαΐδης.

Στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ὁμήρου Μπεκὲ ὑπάρχουν τρεῖς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὲς τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη, δύο γραμμένες τὸ 1955 καὶ μία τὸ 1968²². Οἱ ἐπιστολὲς παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον, γιατί, ὅπως φαίνεται, οἱ δύο λόγιοι ἀνταλλάσσουν

17. Γιὰ τὰ ποιήματα τοῦ Κ. Καρυωτάκη στὸν *Λόγο* βλ. Ἐμμ. Κριαρᾶς "Εὐρετηριακοὶ πίνακες τοῦ περιοδικοῦ *Λόγος* (1918-1922)", περ. *Ἡ Καθ' Ἡμᾶς Ἀνατολή*, 2 (1994) 7-23. (τώρα *Θητεία στὴ Γλώσσα*. <Γχορόστης>, Ἀθήνα 1998, σελ. 305-323). Γιὰ τὸ διήγημά του στὸ ἴδιο περιοδικὸ μὲ τίτλο *Τὸ καύκαλο* βλ. Γ. Π. Σαββίδης - Ν.Μ. Χατζηδάκης - Μαριλίζα Μητσού, *Χρονογραφία Κ. Γ. Καρυωτάκη (1896-1928)*. Νέα ἐκδοσὴ διορθωμένη καὶ συμπληρωμένη, Ἀθήνα 1989, σελ. 61-62 καὶ 78. Βλ. ἐπίσης "Ὁ[μῆρος] Μ[πεκὲς], Ἁ. [sic] Καρυωτάκη, Ὁ πόνος τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῶν Πραγμάτων [sic], Ἀθήνα 1919", *Ὁ Λόγος*, 1 (1919) 394-396.

18. Βλ. στὴν *Ἑλληνικὴ ποίηση, Ρομαντικοί - Ἐποχὴ Παλαμᾶ - Μεταπαλαμικοί*. «Οἱ ἐπίγονοι. Ὁμῆρος Μπεκὲς». Ἐπιμέλεια Μ.Γ. Μερκαλῆς. <Σοκόλης>, τ.3, Ἀθήνα 1997, σελ. 504-507.

19. Πολλοὶ ἦταν οἱ λόγιοι μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Μπεκὲς διατηροῦσε τακτικὲς ἐπαφές. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε ἐδῶ τὸν Κ. Παλαμᾶ, τὸν Τέλλο Ἀγρα, τὸν Κλέωνα Παράσχο, τὸν Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, τὸν Ἀγγελο Σικελιανό, τὸν Γιάννη Σκαρίμπα, τὴν Ἑλλήν Ἀλεξίου, τὸν Κ. Θ. Δημαρᾶ, τὸν Μάριο Βαϊάνο, τὸν Φῶτο Γιοφύλλη. Ἀλληλογραφία διατηροῦσε μὲ τοὺς ὁμογενεῖς Ψυχάρη, Ἀλέξ. Πάλλη καὶ Πέτρο Βλαστό. Τακτικὴ ἀλληλογραφία εἶχε ἐπίσης μὲ τὸ ζεῦγος Μ. καὶ Octave Merlier, καθὼς καὶ μὲ τοὺς ξένους ἐλληνιστὲς Andre Mirambel, Louis Roussel, Sam. Baud-Bovy, R. Guiland ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ καὶ τὸν Manuel Galvez ἀπὸ τὴν Ἀργεντινὴ. Οἱ πληροφορίες ἀντλοῦνται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ ποιητῆ, ὁ. π.

20. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ τὶς συνεργασίες τοῦ Γ. Γρυπάρη, τοῦ Κ. Καρυωτάκη, τοῦ Τέλλου Ἀγρα, τοῦ Ἀλχη Θρύλου, τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου καὶ ἄλλων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τοῦ Μ. Βάλσα ἀπὸ τὸ Παρίσι, τὶς ὁποῖες εἶχε ἐξασφαλίσει ὁ Μπεκὲς ὡς διευθυντὴς τοῦ *Λόγου*.

21. Βλ. ἐνδεικτικὰ Ὁμῆρος Μπεκὲς, "Οἱ Θεοὶ τῆς Ἑλλάδος στέλνουν οἰωνοὺς προσοδofόρους", ἐφ. *Κυπριακὴ* τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1954.

22. Βλ. *Αρχεῖο Ὁμήρου Μπεκὲ*, ὁ. π..

απόψεις σχετικά με τις τότε νεοεκδοθεῖσες ποιητικές συλλογές τους. Δὲν ἔχω ὑπ' ὄψη μου τὸ ἀρχεῖο τοῦ Κ. Χρυσάνθη, ὥστε νὰ ἔχω ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς ἀλληλογραφίας τῶν δύο ἀνδρῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἐκ πρώτης ὄψεως βέβαιο ὅτι οἱ ἐπιστολές τοῦ Χρυσάνθη πρὸς τὸν Ὅμηρο Μπεκέ, τὸ 1955, ἀποτελοῦν ἀπάντηση σὲ ἐπιστολές τοῦ δεύτερου. Εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ἀπαντᾷ ὁ Χρυσάνθης σὲ κριτική τοῦ Μπεκέ στὰ *Κυπριακὰ Γράμματα*²³ γιὰ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Στέφανος Ἀρετῆς*, ἡ ὁποία εἶχε κυκλοφορήσει στὴ Λευκωσία τὸ 1954²⁴. Ἡ τρίτη ἐπιστολὴ τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη, τὸ 1968, εἶναι φανερό ὅτι δὲν εἶναι ἀπαντητικὴ σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Μπεκέ. Σ' αὐτὴν ὁ Χρυσάνθης σχολιάζει ἐπαινετικά τὴν ἐξαιρετικὴ μετάφραση τῶν *Τραγουδιῶν τῆς Γκέισας*, ποὺ ἔκανε τὴ χρονιά ἐκείνη ὁ Μπεκές²⁵.

Δημοσιεύουμε ἐδῶ τὶς δύο ἐπιστολές, ποὺ ἔστειλε ὁ Κ. Χρυσάνθης τὸ 1955, θεωρώντας ὅτι ἔχουν μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον. Αὐτὸ συμβαίνει, γιὰ τὸ Ὅμηρος Μπεκές εἶχε στείλει ἔμμετρα τὴν κριτικὴ του γιὰ τὸν *Στέφανο Ἀρετῆς* στὰ *Κυπριακὰ Γράμματα*²⁶. Ἡ συγκίνηση τοῦ Χρυσάνθη γιὰ τὴν κριτικὴ αὐτὴ εἶναι ἐκδηλῆ στὶς ἐπιστολές του, στὶς ὁποῖες σημειώνει πόσο ὑπόχρεος εἶναι ἀπέναντι στὸν Ὅμηρο Μπεκέ. Καὶ οἱ δύο ἐπιστολές, σταλμένες ἀπὸ τὴ Λευκωσία, εἶναι χειρόγραφε, εὐανάγνωστες καὶ φέρουν τυπωμένη τὴν ιδιότητα καὶ τὴ διεύθυνση τοῦ Χρυσάνθη. Καὶ στὶς δύο τηρεῖται ἡ ὀρθογραφία καὶ ἡ στίξις τοῦ αὐτογράφου. Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ, γραμμένη στὶς 19 Ἰανουαρίου 1955, ἔχει ὡς ἐξῆς:

Δρ. ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, M.D., O. St. J.

(Ἀθηνῶν - Λονδίνου)

ΠΑΙΔΙΑΤΡΟΣ - ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ

Λήδρας 114 - Τηλ. 2827

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λευκωσία 19 Γεν. 55

Ἀγαπητὲ κ. Μπεκέ,

Μ' ἔχετε κατασυγκινήσει μὲ τὴ χειρονομία σας. Σᾶς εἶμαι ὑπόχρεος. Δεχτὴτε συγχρόνως τὴ λύπη μου γιὰ τὸ νόσημα τῆς γυναῖκάς σας, ποὺ πιστεύω νὰ εἶναι περαστικό.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ σᾶς πληροφοροῦ ὅτι τὸ δεύτερο βιβλίον στίχων ποὺ

23. Βλ. Ὅμηρος Μπεκές, "Στέφανος Ἀρετῆς", περ. *Κυπριακὰ Γράμματα*, τχ. 237 (1955) 111. [Ἀθῆσαύριστο].

24. Βλ. Κύπρος Χρυσάνθης, *Στέφανος Ἀρετῆς*. Ἐκδοση «Κυπριακῶν Γραμμάτων», Λευκωσία 1954.

25. Βλ. Τραγούδια τῆς Γκέισας. Ἀπόδοση Ὅμηρου Μπεκέ. Ἐκδόσεις Α. Καραβία, Ἀθήνα 1968.

26. Βλ. Ὅμηρος Μπεκές, "Στέφανος Ἀρετῆς", ὁ. π.

ἀγόρασα καὶ διάβασα τότε στήν πρώτη μου νεότητα ἦταν ἡ συλλογὴ σας «Βιβλίον Α'»²⁷.

Τὸ ποίημά σας *Νουρμαχάλ*²⁸, κάποτε πὸν σύχραζα στοὺς ὅμιλους νέους²⁹, [ἴσως γράφει νέους ἐκ παραδρομῆς καὶ νὰ ἤθελε νὰ γράψῃ νέος] ἀπαγγελλόταν τακτικά - τῶμαθα προσωπικῶς ἀκούοντάς το. Ἰδιαίτερη μανία καὶ μοναδικὴ εἶχε μ' αὐτὸ ὁ κ. Προυσῆς, τότε διευθυντὴς τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» καὶ τώρα ἀπὸ χρόνια ἐγκαταστημένος στὸ Σικάγο³⁰.

Κάποτε διαβάζοντας τὰ σονέττα σας ἀπὸ τὰ χαμένα μας μέρη, τὴν Ἀνατολή, ὀνειρενόμενον πότε θὰ κατόρθωνα τὸ ἴδιο γιὰ τὴν Κύπρο. Στὴ διάρκεια μιᾶς δεκαετίας ἔγραψα ἓνα ἀριθμὸ σονέττα μὲ κέντρο τὴν Κύπρο. Πιστεύω σὲ λίγο καιρὸ νὰ τὰ κυκλοφορήσω σὲ εἰδικὴ συλλογὴ. Μερικὰ τους εἶναι δημοσιευμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ.

Καὶ πάλιν εὐχαριστῶ.

Διατελῶ

K[ὕψους] X [ρυσάνθης]

Μ' ἔχετε κατασυνγικήσει μὲ τὴ χειρονομία σας: Ἀναφέρεται στὸ ποίημα, ποὺ συνέθεσε ὁ Ὅμηρος Μπεκὲς γιὰ τὴν ἐκδοθεῖσα τὸ 1954 ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη μὲ τίτλο *Στέφανος Ἀρετῆς*. Τὸ ποίημα, δημοσιευμένο, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, στὰ *Κυπριακὰ Γράμματα*, εἶναι ὁμοτίτλο τῆς συλλογῆς καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τετράστιχα μὲ πλεκτηὶ ὁμοιοκαταληξία. Εἶναι συνθεμένο στοὺς προσφιλεῖς στὸν Μπεκὲ ἱαμβικοὺς δεκαπεντασύλλαβους καὶ ἑπτασύλλαβους στίχους, μὲ τὴν ἀφιέρωση κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο *Στὸν ποιητὴ Κ. Χρυσάνθη*. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ὁ πρῶτος καὶ ὁ τρίτος στίχος τῆς δευτέρας στροφῆς, οἱ ὁποῖοι, ἀκόμη καὶ μὲ τὶς συνιζήσεις, συνιστοῦν ἱαμβικοὺς δεκαεξασύλλαβους. Ἀξιοσημείωτη εἶναι στὸν πρῶτο καὶ τρίτο στίχο τῆς πρώτης στροφῆς, καθὼς καὶ στὸν πρῶτο στίχο τῆς δευτέρας, ἡ παρήχηση τοῦ σ, προκει-

27. Ὅπως στὴ σημείωση ἀρ. 7.

28. Βλ. Ὅμηρος Μπεκὲς, «Νουρμαχάλ» καὶ «Νουρμαχάλ-ἀντιστροφή», *Βιβλίον Α' Ἀνατολίτικα*, σελ. 101-102.

29. Ὁ Κύπριος Χρυσάνθη δὲν ἀναφέρει ἐδῶ τὴ χρονολογία σύστασης ὁμίλων νέων στὴν Κύπρο. Πιθανότατα οἱ ὅμιλοι αὐτοὶ εἶχαν δημιουργηθεῖ κατὰ τὸ πρότυπο τῶν παρόμοιων ὁμίλων, ποὺ εἶχαν ἱδρυθεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπως γίνεται γνωστὸ ἀπὸ τὰ «Χρονικά» τοῦ περιοδικοῦ Ὁ Λόγος. Βλ. Ὁ Λόγος, 4 (1922) 91-92.

30. Ὁ Κώστας Προυσῆς, καθηγητὴς τῆς Φιλολογίας, κριτικὸς καὶ συγγραφέας, ἐξέδωκε τὸ 1934 στὴν Κύπρο μαζί μὲ τὸν Νίκο Κρανιδιώτη καὶ τὸν Ἀντώνη Ἰντιάνο τὸ περιοδικὸ *Κυπριακὰ Γράμματα*, τῶν ὁποίων ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος διευθυντής. Τὸ 1948 πῆγε στὸ Σικάγο γιὰ μεταπτυχιακὰ σπουδὰς καὶ ἀπὸ τότε παρέμεινε μόνιμα στὶς Η.Π.Α., ὅπου ἐργάστηκε σὲ διάφορα σχολεῖα ὡς καθηγητὴς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Διετέλεσε καὶ ἐπίτιμος πρόξενος τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου στὴ Βοστώνη. Βλ. σχετικὰ *Μεγάλῃ Κυπριακῇ Ἐγκυκλοπαίδεια*, < Φιλόνικτος >, τ. 12, σελ. 47.

μένου, και με τη χρήση του δεύτερου προσώπου, να εξαρθεῖ ἡ δημιουργία τοῦ Χρυσάνθου. Τὸ ποίημα σὲ τόνο πανηγυρικό, ἔχει ἐγκωμιαστικό χαρακτήρα, ὅπως δείχνουν οἱ στίχοι του:

Στέφανον, εἶπες, Ἀρετῆς νὰ πλέξεις μὲ τοὺς ἤχους σου
τοὺς ψαλμικούς, Χρυσάνθη,
καὶ στῆς καρδιᾶς σου λάμπανε τὸν ἥλιο, ἀπὸ τοὺς στίχους σου,
τῆς ἀρμονίας τ' ἄνθη.

Μὰ πρῶτος στεφανώσου ἐσύ: Δοξολογáει ἡ λύρα σου
μ' ἀγγέλων μελωδία,
κι' ἀπὸ τοῦ Λόγου τὸ βωμὸ σκορπίζοντε τὰ μύρα σου
πνευματικὴ εὐωδία.

Δεχτήτε συγχρόνως τὴ λύπη μου γιὰ τὸ νόσημα τῆς γυναίκας σας: Ἡ σύζυγος τοῦ Ὁμήρου Μπεκέ, Δέσποινα Βαφειάδου, ἦταν καὶ αὐτὴ καθηγήτρια τῆς γαλλικῆς γλώσσας. Παντρεύτηκε τὸν ποιητὴ τὸ 1914³¹. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιόδου τῆς Ἀνακωχῆς (1918-1922), ὅταν ἐβγαίνει στὴν Πόλη ἀνάμεσα σὲ ἄλλες ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ καὶ Ὁ Λόγος, ἡ Δέσποινα Μπεκέ εἶχε ἀναπτύξει σημαντικὲς δραστηριότητες. Ἐμφανίζόταν κατ' ἀρχὰς στίς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ ἄλλοτε μὲ μεταφράσεις ἔργων Γάλλων λογοτεχνῶν καὶ ἄλλοτε μὲ ἄρθρα καὶ κριτικὲς τῆς³². Στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἐγκαταστάθηκε τὸν Μάρτιο 1923, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ τακτοποίηση τοῦ συζύγου της, δὲν φάνηκε νὰ προσαρμόζεται εὐκολα, σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ συμπεραίνονται ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ ἀρχείου τοῦ Ο. Μπεκέ. Ἀφοσιώθηκε στὸν Μπεκέ καὶ μόνο τὸ 1959 ἔκανε τὴν ἐπανεμφάνισή της ἀποστέλλοντας στὴν ἐφημερίδα *Τὸ Βῆμα* ἐπιστολή, σχετικὴ μὲ τὸν ἐθνομάρτυρα Πλάτωνα Αἰβαζίδη, ἡ ὁποία ἔχει μορφή διαμαρτυρίας³³. Τὸ 1955 παρουσίασε καρδιακὸ νόσημα, τὸ ὁποῖο τὴν ταλαιπώρησε ἕως τὸ 1966, ὅποτε καὶ πέθανε τελικὰ ἀπὸ αὐτό. Ἡ ἀσθένεια τῆς Δέσποινας Μπεκέ ἔγινε εὐ-

31. Βλ. σχετικὰ Ποσάντζη, *Μπεκές*, σελ. 74-76.

32. Βλ. Δέσποινα Μπεκέ, Villiers de l' Isle Adam, *Ἡ ἀκατανόητη. Μετάφραση*, περ. *Ὁ Λόγος*, 1 (1918) 101. Ἡ μετάφραση αὐτὴ περιλαμβάνεται καὶ στὴ βιβλιογραφικὴ μελέτη τοῦ Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Λογοτεχνικὲς μεταφράσεις τοῦ μεζονος ἑλληνισμοῦ. Μικρασία - Κύπρος - Αἴγυπτος 1880-1930. Βιβλιογραφικὴ μελέτη*. <Κέντρο Ἑλληνικῆς Γλώσσας>, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 170, (1919,2.8). Σχετικὰ μὲ τὰ ἄρθρα καὶ τίς κριτικὲς βλ. Δέσποινα Μπεκέ, "Μιὰ νίκη", *Ὁ Λόγος*, 1(1919) 317-318, "Ἡ δημοτικὴ στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα", *δ.π.*, 2 (1919) 237-239 καὶ "Σύνδεσμος Ἑλληνίδων Κωνσταντινουπόλεως", *δ. π.*, 3 (1921) 379.

33. Βλ. Δέσποινα Ὁμ. Μπεκέ, "Ἀφανῆς καὶ λησμονημένος", ἐφ. *Τὸ Βῆμα* τῆς 21ης Ἰουνίου 1959, σελ. 4.

ρύτερα γνωστή στους πνευματικούς κύκλους τῆς Ἀθήνας³⁴. Κατὰ συνέπεια ὁ Κ. Χρυσάνθης μπορεῖ νὰ ἦταν ἐνήμερος ἀπὸ τὴ δημοσιότητα, ποὺ εἶχε προσλάβει ἡ ἀσθένεια τῆς συζύγου τοῦ Μπεκέ, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητῇ.

Κάποτε διαβάζοντας τὰ σονέττα σας ἀπὸ τὰ χαμένα μας μέρη τὴν Ἀνατολή: Πρόκειται γιὰ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ὁμήρου Μπεκέ Ἀνατολίτικα, ἡ ὁποία εἶχε ὀλοκληρωθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ 1922, ἀλλὰ δὲν εἶχε ἐκδοθεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη. Πιὶς συγκεκριμένα, ὁ Μπεκές ἔγραψε τὰ σονέτα αὐτὰ ἓνα χρόνο μετὰ τὴν ἑναρξὴ τοῦ Α' Παγκόσμιου Πολέμου, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1915, περίοδο κατὰ τὴν ὁποία εἶχε ἀπομονωθεῖ σὲ χωριὸ τοῦ Βοσπόρου³⁵. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ συμπεριελήφθη στὸ *Βιβλίον Α'*, τὸ 1924. Ὁνειρενόμενον... εἰδικὴ συλλογὴ: Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης ἐξέδωσε τελικὰ αὐτὴ τὴν εἰδικὴ συλλογὴ. Πρόκειται γιὰ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ του, *Μικρὲς Πατρίδες*, ἔκδοση "Κυπριακῶν Γραμμάτων", Λευκωσία 1955. Ἄν τὰ λόγια τοῦ Χρυσάνθου δὲν ἀποτελοῦν ἀπλῶς καὶ μόνο κολακείες πρὸς τὸν Μπεκέ, τότε πληροφοροῦμαστε τὴν πηγὴ ἔμπνευσής του γιὰ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ του *Μικρὲς Πατρίδες*: εἶναι ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ὁμήρου Μπεκέ Ἀνατολίτικα. Ὅταν μάλιστα ὁ Χρυσάνθης ἀναφέρει ὅτι τὸ *Βιβλίον Α'* ἦταν τὸ δεύτερο βιβλίον μὲ ποιήματα, ποὺ ἀγόρασε στὴν νεότητά του καὶ ὅτι ἡ *Νουρμαχάλ*³⁶ ἦταν τὸ ποίημα, ποὺ εἶχε μάθει ἀκούγοντάς το, δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ ἡ ἐπίδραση τοῦ Κωνσταντινουπόλιτη ποιητῇ στὸν Κύπριο ὁμότεχνό του. Σύμφωνα, ἄλλωστε, μὲ τοὺς κριτικούς τους, καὶ οἱ δύο ποιητὲς στὰ συγκεκριμένα σονέτα τοὺς θυμίζουν τὸν *Hérédia*³⁷. Νὰ εἶναι ἄραγε ἀπλὴ σύμπτωση;

Στὴ δευτέρη ἐπιστολὴ του, στίς 16 Μαρτίου 1955, ὁ Κύπρος Χρυσάνθης γράφει στὸν Ὁμηρο Μπεκέ τὰ ἀκόλουθα, σχετικὰ μὲ τὴν ἔμμετρη κριτικὴ, πληροφορώντας μας ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ τακτικὴ, ποὺ ἐφάρμοξε στὸν μικρὸ γιό του:

Δρ. ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, M.D., O. St. J.

(Ἀθηρῶν - Λονδίνου)

ΠΑΙΔΙΑΤΡΟΣ - ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ

Λήδρας 114 - Τηλ. 2827

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λευκωσία 16 Μαρτίου 1955

34. Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ ἐπιστολὲς πολλῶν γνωστῶν λογίων, ποὺ ὑπάρχουν στὸ Ἀρχεῖο Ὁμ. Μπεκέ τὸ ἔτος 1955.

35. Ἡ πληροφορία αὕτη δίνεται ἀπὸ τὸν Λ. Πράσινο. Βλ. Λ[ύσανδρος] Πράσινος, «Ὁμηρου Μπεκέ, "Οἱ Ὁρες", "Δὸν Κιχώτης"», Ὁ Λόγος, 3 (1921) 469.

36. Ὅπως στὴ σημείωση ἀρ. 27.

37. Βλ. Ἀντώνης Γιαλούρης, "Ποιὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια", Ὁ Λόγος, 4 (1922) 158-159. Βλ. ἐπίσης Γ. Πράτσικας, *ΜΙΚΡΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ*, ἔκδοση "Κυπριακῶν Γραμμάτων", Λευκω-

ΚΑΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, M.D., O. St. J.

(Αθηνών-Λονδίνου)

ΠΑΙΔΙΑΤΡΟΣ - ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ

Ληφόρας 114-Τηλ. 2827

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λευκωσία 16 Μαρτίου 1955

Αγαπώνη κ. Ότ. Μανώ,

Σε ευχαριστώ και πάλι για τις υπέριμες φροντίδες που μου έδωσες και για το έργο που αφοσιώθηκες να κάνεις. Σήμερα είχα μια μικρή επίσκεψη στο σπίτι σου, όπου είχα μια μικρή επίσκεψη.

Είχα μια μικρή επίσκεψη στο σπίτι σου, όπου είχα μια μικρή επίσκεψη. Είχα μια μικρή επίσκεψη στο σπίτι σου, όπου είχα μια μικρή επίσκεψη. Είχα μια μικρή επίσκεψη στο σπίτι σου, όπου είχα μια μικρή επίσκεψη.

Και πάλι ευχαριστώ πολύ για την πολύτιμη βοήθεια που μου έδωσες. Είχα μια μικρή επίσκεψη στο σπίτι σου, όπου είχα μια μικρή επίσκεψη. Είχα μια μικρή επίσκεψη στο σπίτι σου, όπου είχα μια μικρή επίσκεψη.

Παραμένω και δι' η δική σου φιλία.
Χαριστικά.

Φίλη
V. M.
16

Ἀγαπητὲ κ. Ὁμ. Μπεκέ,

Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ πάλι γιὰ τὴν τιμητικὴ πρὸς ἐμένα κριτικὴ σας σὲ στίχους γιὰ τὸ ἔργο μου "Στέφανος Ἀρετῆς". Σᾶς ἀπέστειλα τὸ σχετικὸ τεῦχος "Κυπριακῶν Γραμμάτων", ὅπου ἔχει δημοσιευτὴ τὸ ποίημά σας.

Ἔχω μιὰ παράκληση, πὺν πιστεῦω νὰ μὴ μοῦ ἀρνηθῆτε. Ἐφτιαξα ἓνα ἀρχεῖο μὲ ἀνέκδοτα ἔγγραφα καὶ ἔργα γιὰ νὰ βοηθήσω τὸν μικροῦλι μου γνιὸ στὰ πρῶτα του πνευματικὰ στάδια. Ἐτσι θᾶχει ὕλικὸ πρὸς δημοσίευσή με σχετικά σχόλια. Θᾶχετε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλετε τίποτε ἀνέκδοτο δικό σας;

Κάθε πρῶτο Σάββατο ἐκάστου μηνὸς μαζεύνονται σπίτι μου διάφοροι ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, ὅπου ἀνακοινῶνουν ἔργα τους, ἀπόψεις τους καὶ τὰ ὅμοια. Θὰ μπορούσα ἐκεῖ μὲ μιὰ ἀναγκαίᾳ εἰσαγωγὴ νὰ διάβαζα τὸ ὅ,τι θὰ μοῦ ἀποστείλετε, προτοῦ περιέλθῃ στὴ δικαιοδοσίᾳ τοῦ ἀρχείου μου.

Περιμένω καὶ θὰ τὸ θεωρῶσα τιμὴ μου.

Χαιρετισμούς.

Φιλικά

Κ[ύπρος] Χ[ρυσάνθης]

Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ πάλι... "Στέφανος Ἀρετῆς": Ἡ ἐπανάληψη τῆς εὐχαριστίας μὲ τὸ συγκεκριμένο περιεχόμενο ἐνισχύει τὴν ἀποψή μου ὅτι ἡ προηγούμενη ἐπιστολὴ τοῦ Χρυσάνθου μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἦταν ἀπαντητικὴ σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Μπεκέ.

Σᾶς ἀπέστειλα τὸ σχετικὸ τεῦχος "Κυπριακῶν Γραμμάτων", ὅπου ἔχει δημοσιευτὴ τὸ ποίημά σας: Στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ὁμηροῦ Μπεκέ ὑπάρχει τὸ ὑπ' ἀριθμὸ 237 τεῦχος τῶν Κυπριακῶν Γραμμάτων, στὸ ὁποῖο δημοσιεύονται οἱ στίχοι του μὲ τίτλο ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΡΕΤΗΣ. Κάτω ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ Ὁμηροῦ Μπεκέ ὑπάρχει ἡ ἐξῆς χειρόγραφη σημείωση:

Μὲ τίς ἄπειρές μου εὐχαριστίες

Κύ[προς] Χρ[υσάνθης] Φεβρ. 1955

Κάθε πρῶτο Σάββατο ἐκάστου μηνὸς...ἀπόψεις τους καὶ τὰ ὅμοια: Παρόμοιες ἐκδηλώσεις παρατηροῦνται πολὺ συχνὰ στὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὴν ἱδρυση τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τὸ 1861, ἕως τὸ 1922. Ἀπὸ τίς λαμπρότερες ἐκδηλώσεις, πὺν πραγματοποιοῦνταν, ἦταν ἐκεῖνες στὸ σαλόνι τοῦ περιοδικοῦ Ὁ Λόγος³⁸, οἱ ὁποῖες ἀποτελέσαν πρότυπο καὶ ἄλλων ἀνάλογων ἐκδηλώσεων, πὺν διοργανῶνόνταν ἀπὸ λογίους τῆς Διασπορᾶς καὶ μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ³⁹.

σία 1955», περ. Κυπριακὰ Γράμματα, ἔτος ΚΑ', τχ. 247 (1956) 235. [τώρα Κύπρος Χρυσάνθης, Ἐπιλογὴ κριτικῶν (ποίηση)], "Κοινὸν Κυπρίων", Λευκωσία 1983, σελ. 27].

38. Βλ. ἐνδεικτικὰ Ὁ Λόγος, ὁ.π., σελ. 236.

39. Τὸ περιοδικὸ Ὁ Λόγος Κων/πολιν εἶχε δημιουργήσει καὶ σαλόνι φιλολογικῆς συν-

Ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς ἐπιστολὲς τοῦ Χρυσάνθη τὸ 1955 καὶ ἀπὸ ἐκείνη τοῦ 1968 φαίνεται ὅτι, ἂν καὶ ἡ ἀλληλογραφία τῶν δύο λογίων δὲν ἦταν τακτική, ἡ σχέση τους ἦταν σχέση ἀλληλοεκτίμησης καὶ ἀμοιβαίου θαυμασμοῦ. Τὸ 1966 τὸ περιοδικὸ *Πνευματικὴ Κύπρος* δημοσίευσε ἓνα ἄλλο ἀθησαύριστο ποίημα τοῦ Ὁμ. Μπεκέ, ἀφιερωμένο, ὅπως γράφει, στὸν ἀδελφικό μου φίλο, *Μελῆ Νικολαΐδη*, με τίτλο *Ἡ πορεία μας*⁴⁰. Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης τότε, ἐκτὸς ἀπὸ μέλος τῆς πνευματικῆς ἰδρυτικῆς ομάδας τοῦ περιοδικοῦ, διατελοῦσε καὶ γραμματέας του⁴¹. Στὸ τέλος τοῦ ποιήματος, ποὺ δημοσιεύει ἡ *Πνευματικὴ Κύπρος* στὴν πρώτη σελίδα της, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς σημείωση: *Σημ. «Πνευμ. Κύπρου»: Χαρακτηριστικά εἶναι τὰ λίγα μὰ καὶ τόσο ἐγκάρδια λόγια, ποὺ ὁ ἐξαίρετος ποιητὴς Ὁμηρος Μπεκέ, στέλλοντας στὸν Μελῆ Νικολαΐδη τὸ πιδ πάνω ποίημα, τοῦ ἔγραψε: «Μὲ τὰ θεριά μου συγχαρητήρια γιὰ τὴν τιμὴ ποὺ σοῦ κάνανε καὶ ποὺ τόσο σοῦ ἀξίζει»⁴². Σὲ ἀσπάζομαι, ἀγαπητέ μου φίλε, σὲ ἀσπάζομαι, σὲ ἀσπάζομαι. Πάντα δικός σου ΟΜΗΡΟΣ ΜΠΕΚΕΣ»⁴³. Ἄν καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποψιαστεῖ μὲ εὐκολία ὅτι τὸ παραπάνω σημείωμα ἔχει συνταχθεῖ ἀπὸ τὸν Κύπρο Χρυσάνθη, δὲν θὰ τοῦ τὸ ἀποδώσουμε αὐθαίρετα. Ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι ὥστόσο βέβαιο, ὅχι μόνο ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημείωμα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ συνεργασία τοῦ Μπεκέ μὲ περιοδικὰ τοῦ Μ. Νικολαΐδη, καθὼς καὶ τὴν πυκνὴ ἀλληλογραφία τους, εἶναι ἡ ἀδελφικὴ φιλία ποὺ εἶχε ἀναπτυχθεῖ ἀνάμεσά τους, κατὰ τὴ διάρκειά τῆς δεκαετίας 1960⁴⁴.*

τροφιᾶς, κατὰ τὴν παράδοση ὅλων σχεδὸν τῶν φιλολογικῶν περιοδικῶν τῆς Πόλης ἀπὸ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 19ου αἰῶνα ἕως τὸ 1922. Βλ. σχετικὰ τὰ ἐξῆς: 1) *Ὁ Λόγος*, τ. 2, τχ. Ἰουνίου 1920, σελ. 340 καὶ τελευταῖες σελίδες ὅλων τῶν ἐπόμενων τευχῶν ἕως τὸν Ἰούλιο 1922. 2) Ἀθηνᾶ Γαϊτάνου-Γιαννιοῦ, ὁ.π., σελ. 920. Φιλολογικὸς σύλλογος μὲ τὴν ὀνομασία «Λόγος» κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ σαλονιοῦ τοῦ περιοδικοῦ *Ὁ Λόγος* εἶχε ἰδρυθεῖ ἀπὸ Κωνσταντινουπολίτες τῆς Διασπορᾶς στὴ Μασσαλία τὸ 1923. Βλ. σχετικὰ Ποσάντζη, 2003, σελ. 276-277 καὶ σημείωση ἀρ. 5.

40. Μελ. Ὁμηρος Μπεκέ, "Ἡ πορεία μας" περ. *Πνευματικὴ Κύπρος*, χρ. Ζ', Ὀκτώβρης 1966, τχ. 73, σελ. 1.

41. Ὁ.π.

42. Ὁ Μελῆς Νικολαΐδης, τιμήθηκε τὸ 1966 σὲ λαμπρὴ τελετὴ στὴ Λευκωσία γιὰ τὴν προσφορά του στὰ γράμματα καὶ γιὰ τὴ συμβολή του στὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῆς Κύπρου μὲ ἄρθρα του καὶ ἀνταποκρίσεις, ποὺ ἔστειλε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν ἐφημερίδα *Ἐλευθερία* τῆς Λευκωσίας. Στὴν τελετὴ αὐτὴ εἶχε ἐξάρει τὸ ἔργο του καὶ ὁ τότε πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος. Γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Νικολαΐδη βλ. τὸ Ἀφιέρωμα τῆς *Πνευματικῆς Κύπρου*, ὁ. π..

43. Ὁ.π.

44. Γιὰ τὴν ἀλληλογραφία Μπεκέ - Νικολαΐδη, βλ. *Ἀρχεῖο Ὁμηροῦ Μπεκέ*, ὁ.π..

Ἐπίλογος - Συμπεράσματα

Ἀπὸ τὴν προσεκτικὴ ἀνάγνωση τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κύπριου Κύπρου Χρυσάνθη πρὸς τὸν Κωνσταντινουπολίτη Ὅμηρο Μπεκὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπεράνει ὅτι ἡ ἀλληλοεκτίμηση τῶν δύο λογίων, πέρα ἀπὸ τὴν ἀμοιβαία ἀναγνώριση τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τους, ὀφείλεται ἴσως καὶ στὴ βαθύτερη συνείδηση τῆς κοινῆς ἱστορικῆς μοίρας τους. Ἡ ἐγκάρδια φιλία ποὺ συνέδεε τοὺς δυὸ λογοτέχνες καὶ ἡ γόνιμη σχέση τους δηλώνει ὅτι προσπαθοῦσαν νὰ συμβάλλουν στὴ διαμόρφωση ἑνὸς εὐρύτερου πνευματικοῦ κλίματος γιὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα στὴ δοκιμαζόμενη Κύπρο, ὅπου ἡ ἄμυνα καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ ἑλληνισμοῦ ἔχουν ἱστορικὴ διάρκεια. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὕτη ἔχει ἰδιαίτερη σημασία τὸ αἶτημα τοῦ Χρυσάνθη πρὸς τὸν Ὅμ. Μπεκὲ νὰ τοῦ ἀποστελεῖ ἀνέκδοτο κείμενό του ὄχι μόνον γιὰ νὰ ἀναγνωσθεῖ σὲ κυπριακὴ φιλολογικὴ συντροφιά, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀρχειοθετηθεῖ ὡς πνευματικὴ παρακαταθήκη γιὰ τὸν γιό του. Στὴ σχέση Χρυσάνθη - Μπεκὲ ὁ Κωνσταντινουπολίτης λόγιος γίνεται ἀποδεκτὸς ὡς πνευματικὸς καθοδηγητὴς τοῦ Κύπριου ὁμοτέχνου του. Αὕτη ἡ ἀποδοχὴ δὲν ὀφείλεται ἀσφαλῶς μόνον στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Μπεκὲς τὸ 1955 ἦταν ἕνας καταξιωμένος ποιητὴς, ἀλλὰ καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι ὡς αὐτοεξόριστος Κωνσταντινουπολίτης, μετὰ τὸ 1922, ἀποτελοῦσε ἕνα συνειδητὸ ἀγωνιστὴ. Ὁ Μπεκὲς προᾶσπισε σθεναρὰ τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν ἴδια γεωπολιτικὴ περιοχὴ⁴⁵, στὴν ὁποία οἱ Κύπριοι λόγιοι καλοῦνταν νὰ δώσουν τὸ δικό τους ἀγωνιστικὸ παρόν. Ἡ συνέχιση τῆς φιλικῆς σχέσης τῶν δύο ἀνδρῶν ὑποδηλώνει ὅτι μᾶλλον ὁ Μπεκὲς ἀνταποκρινόταν μὲ συνέπεια στὰ αἰτήματα τοῦ Χρυσάνθη, στᾶση ποὺ δείχνει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος εἶχε ἀπόλυτη συναίσθηση τοῦ ρόλου του στὴ συγκεκριμένη σχέση.

Τέλος, ἡ ὁμολογία τοῦ Κ. Χρυσάνθη ὅτι ἀνέγνωσε τὰ ἔργα τοῦ Μπεκὲ, ἰδιαίτερα μάλιστα ἐκεῖνα, ποὺ ἦταν ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν εὐρύτερο χώρο τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ δημιουργήσῃ ἀνάλογο ἔργο, μὲ κυπριακὸ φυσικὰ περιεχόμενο, γεννᾷ τὸ ἐρώτημα μήπως ἡ σύγχρονη νεοελληνικὴ φιλολογικὴ ἔρευνα θὰ πρέπει κάποτε νὰ στραφεῖ συστηματικότερα καὶ στὶς πνευματικὲς σχέσεις τῶν περιφερειακῶν πνευματικῶν κέντρων καὶ νὰ ἐξετάσῃ αὐτόνομα τὶς ἀλληλοεπιδράσεις τῶν λογοτεχνῶν τοῦ Ἑξω-Ἑλληνισμοῦ ἢ καὶ ἐκείνων ποὺ προ-έρχονται ἀπὸ αὐτόν.

45. Βλ. ἐνδεικτικὰ τὴν ἐφημερίδα *Προσφυγικὸς Κόσμος* τῆς 11ης Νοεμβρίου 1960 καὶ τῆς 28ης Φεβρουαρίου 1965, ὅπου καὶ οἱ ἔντονος διαμαρτυρίες τοῦ Κέντρου Κωνσταντινουπολιτῶν γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1955 καὶ τὸν διωγμὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Πόλη τὸ 1964. Καὶ οἱ δύο διαμαρτυρίες φέρουν τὴν ὑπογραφή τοῦ Ὁμήρου Μπεκὲ, ὁ ὁποῖος διατελοῦσε τότε γενικὸς γραμματέας τοῦ παραπάνω Κέντρου. Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὸ μαχητικὸ ὕφος τοῦ Μπεκὲ στὰ ἄρθρα ποὺ δημοσίευε στὸν *Λόγο* τῆς Πόλης (1918-1922), βλέπουμε ὅτι τριάντα τρία χρόνια ἀργότερα δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸ ὕφος τοῦ περιεχομένου τῶν παραπάνω διαμαρτυριῶν.